

FARKASOK ÉS GALAMBOK

H O L T I M Á R I A

Igaz, hogy későre jár, de azt hiszem, megéri végigvárni a történetem. Talán inkább történeteimet, mert két dolgot szeretnék elmondani. Szerintem ezek összetartoznak, egyik a másikat egészíti ki: egyedül valahogy nem teljes egyik sem.

Amikor kamasz voltam, és természetesen filmrendező akartam lenni, azt hittem, megrendezem majd ezt a filmet. Megírom a forgatókönyvet, ügyesen összeszövöm a két történetet, és kész. Megy az magától, ha már az ember érzi az ízét. És aztán hogy se filmrendező nem lettem, se nem kerültem semmiféle intellektuális pályára — bennem maradt az egész. Találkoztam egy igazi íróval is egyszer, már-már ott tartottam, hogy szépen elmondom neki az egészet. Faggatott egyre, töméntelen zaftos kalandot sejtve bennem: hátha elejtenék valami kalandmorzsát, amit ő aztán szépen felcsipegethetne. Valami jó megírni-valót. Akkor is így ültünk, teli hamutartók között, boros és egyéb üvegek erdejében. Ilyen szájnyitogató füstben, mint most is. Végül mégsem mondtam el neki.

Az is lehet, hogy semmiség, csak én tulajdonítok ezeknek a történeteknek túlságosan nagy fontosságot. Mert az életem későbbi alakulásába erősen belejátszottak.

1

Tizenkét éves voltam. Eladdig egyetlen végtelen viháncolásból állt az életem. Nagy, öntudatlan viháncolások erős kötésű láncolata, melyet csak az időnkénti éhezések lazítottak. Olyankor annyira elgyöngültünk, hogy legszorosabb értelmében a szónak: hálni járt belénk a lélek. Mi ezt akkor úgy mondtuk, hogy „megyünk hálni a lélekbe”. Valóban ott lebegtünk, ahol hagyományosan a lelket vélik lebegni egyes vidékeken, nagy általánosságban — valahol fönn, messze a rongylabdák troposzférája fölött.

Fekvőhelyünk a padlás volt, az alacsony tető alatt. Két ablaka üresen bámult Észak és Dél semmijébe, azaz a kétoldali kősvatagra. Ha fölcsimpaszkodtunk valamelyik ablakba, házat véletlenül se láttunk, mert a házak különös módon tőlünk Keletre és Nyugatra húzódtak. Lehetett akkor vagy harminc ház is, valamennyi asszonyokkal és gyerekekkel zsúfoltan. Meg öregek: csupa hadkötelezettségen kívüli, így

mondanám. Egy-egy házra hat, de legalább négy gyereket kell számítani, a mi falkánkra pedig házanként kettőt-hármat.

Nagy falka volt a miénk. Valamennyien egyformán rossz tanulók. Legfőbb érdeklődésünket az evés ténye kötötte le. Éhezés idején — ez rendszerint kora tavasszal divatozott, mikor már híre-hamva sem volt az apánk által nyáron és ősszel borítékban küldözgetett pénzeknek — különleges leleménnyel fedezgettük fel az ehető, őszről revesen bágyadozó bogyókat. Hazahordtuk a valaha művelt, de akkorra már elhagyott zöldséges kertek önfelelt makacssággal kihajtó zöldségeit, az édes, de fás sárgarépat és a többit.

De mi nem loptunk! Ránk sok mindent mondhattak; nevezhettek akasztófavirágoknak, szülöszomorítónak, istenátkának — de tolvajnak nem! Mi nem loptunk, csak éppen elvittük, amit lehetett. És ezen senki nem akadt fenn. Hiszen olyan végtelenül kevés elvinnivaló akadt.

A mi elgyötört vidékünkön valósággal őskommunisztikus állapotok uralkodtak. Nem volt orákulum, mint ahogy szegényebb vagy módosabb sem. Hallgatólagosan mindenki egyformán, a másiktól hajszálnyira se különbözön egyenjogú dudás a jóisten elképesztőn rozoga és nyomorúságos földi kocsmájában. Minden az eredendő bölcsesség és természeti kiszolgáltatottság jegyében. Vagy ilyen lesz majd egyszer, az eljövendő elszemélytelenedés korában.

Hancúroztunk eszeveszetten, télen-nyáron mezítláb, állandóan sajgó, de soha nem vérző talpakkal; intő szóra egyre süketebben, ahogy nyurgultunk fölfelé. A felnőttek egyetlen betegségét tartottuk csak betegségnek, az öregséget. De jószerével mind beláttuk, hogy hiába is ágálnak ellene. Pedig akadt egy ember, aki szembe mert szállni a hallállal, de azután igen emlékezetes is: a nagyapám.

Nagyapám erejének messzi kőfalvakban híre járta; s ha valaki valamivel egy hajszálnyira mégis kitűnt az emberek közül, úgy ő volt az. Nem hajszálnyival, de karhosszal — az ütése volt a félelmetes. Mondják, még most, a német megszállás idején is, mikor portyázó fritzeket fegyverezett le, egyszer egy egész századot küldtek rá. Név szerint órá. Akkor az egyszer ismerte el a „tülerőt”: jobb belátásra térve, egy hétre a bozótba vetette magát. De hiába a hős múlt, mert őt is elragadta a legfőbb betegség, az idő. Nyolcvanhat éves; ma is pusztá kézzel fojtja meg a kígyót. De, ha teheti, éjszakára gondosan bezárkózik, még széket is tol az ajtó mögé. Hogy a Legfőbb Rossz valahogy be ne férközhessen. Attól úgy fél, ahogy mi a farkastól féltünk — attól, amelyik olyan nevezetes szerephez jutott életem későbbi alakulásában.

Játékaink közben messzi elmerészkedtünk. Megesett az is, hogy fél nap járásnyira, számunkra ennél ugyan kevesebbre, hiszen az utat ügetve tettük meg, bukdácsolva egy messzi ciszternaig. Elhagyott ciszterna volt, csak az őszi nagy esőzések idején csillogott az alján valami víz. Egyszer el is határoztuk, hogy tovább fúrjuk. Aztán beláttuk, hogy kis lapátaink a fúrásra teljesen alkalmatlanok. Akartunk valami bunkerfélélt is építeni, hiszen a kőért csak le kellett hajolnunk. Ha ügyesen rakjuk, megáll az csupaszon is.

Ezekben a dolgainkban, mint minden egyébben, tökéletesen egyetértettünk. Igaz, az indítványozás dolga többnyire az enyém volt. Különös, hogy ehhez a jogomhoz semmiféle kiváló testi adottságom nem társult: talán mindünk közt a legsatnyább voltam. Olyan vézna, egy-

számból, hogy tízévesnek is alig nézhettem ki, holott már tizenkettő voltam. Mondogatta is anyám, mikor arcáról leolvastam, hogy éppen nevelni akar: ezt a gyereket már egy közepes északi szél is elfújja. Ilyenkor melegség öntött el bennünket; őt az anyák könnyes-büszke melegsége, ha gyerekekre néznek; engem komplexusaim melege, mint azóta is mindig, ha személyemmel közvetlenül foglalkoznak. Ezzel aztán rendszerint be is fejeződött a nevelésem. Rajtam kívül még heten voltak, akiket anyámnak szintén nevelnie kellett, ezt a feladatát egy-egy mondatra korlátozva. Általában kéthetes időközök kellettek ahhoz, hogy halljam anyámnak a reveláció erejével ható megállapítását: ezt a gyereket már egy közepes északi szél is elfújja.

Abban a farkasügyben, amely későbbi életem alakulásában olyan nevezetes szerephez jutott, mégis úgy látszott, hogy falkának egyetlen tagja sem tart se véznának, se satnyának. Mert engem kényszerítettek, hogy elbánjak a döggel, mikor éppen ciszternakémlelni indultunk. Lehet, hogy nagyapám ördögösségének híre, lehet, hogy leleményes voltom tette, amiért engem lökdöstek fel a kőre, hogy elbánjak a szörnyeteggel. És ezt olyan magától értetődőnek tartották, olyan természetesnek, ahogy a káposztától elvártuk, hogy nyárra félméteres nyakat növezzsen, és azon imbolyogjanak a hevenyészett levelek. De nem: el nem vártuk, csak csodálkoztunk volna, ha nem így történik.

Gödör volt és kórakás. A gödröt szomszéd köztársaságbeli napszámok ásták. Járt a vidéken egy vállalkozó szellemű amerikai, aki elektromérnöknek mondta magát. Hogy hogyan történt, hogyan nem, máig se tudja senki, de összeszedett egy szép kis összeget, villany fejében. Így meg úgy, ő el tudja intézni, hogy legyen villanyunk, csak hát ahhoz pénz kell, és nem is kevés. Meg is ásták a villanydúcok gödrét, napszámban; anyagi részét mi, az erkölcsit a mérnök viselte. Azért az erkölcsit, mert nyomtalanul eltűnt a pénzzel. Utána csak a megásott oszlopgödörök maradtak, majdhogynem sírvermek az elcsigázott munkások számára. Mert azokat még egyszer már képtelenek voltunk kifizetni.

Ezeknek a részleteknek a meghallgatása nélkül körülményesebb lenne megérteni az eseményt, amely későbbi éveimnek olyan szerves része lett, és amely életem alakulásába annyira belejárt.

Egy ilyen gödörhöz közeledve ügettünk ciszternánk felé, mikor egyikünk megpillantotta a farkast. Halkat fütytentyent, élesen és elhalón, ahogy csak a halálveszedelem árnyékában képes egy örök mezítláb, de soha nem vérző talpú gyerek fütytentyenteni.

Aztán mintha minden megbolondult volna; a percek másodpercekké soványodtak, a késő nyári délután elsötétült, és engem a falka a gödör szélén ágaskodó kórakásra taszított. Lábak nyomán lefolyó, lezuhanó kövek dörrenéseit hallottam.

A mai napig sem tudom a harc pontos lefolyását. Később, jóval később hallottam, persze, csak részleteket, elejtett félmondatokat, de annyit soha, hogy a hallott mozaikokból rekonstruálhassam magamnak a teljes eseményt, vagy legalábbis annyit, hogy azok összerakásával magamtól kiegészíthessem a hiányzó részeket, egy kevés logikai képzelőerővel.

Amire pontosan emlékszem, az az, hogy a falka kórusban üvöltött: hol emelkedő, hol lassúdó-halkuló sorvezetéssel, de mindvégig egy

szólamban, akárha a hangok összessége egyetlen klarinét lett volna, egyetlen kétségbeesett kívánság: őrző-védő falak közt lenni!

Hangok váltak ki a kórusból, eleinte alig tudtam felfogni az értelmüket, pedig még mindig itt rezegnek a fülemben, ha nyugősek az éjszakáim, vagy hajnal felé belealszom a munkámba vagy a könyvbe, amit olvasok, vagy ha álmomból rossz közérzettel felriadok. Ilyenkor ösztönösen erre kell gondolnom, erre a farkashistóriára vagy a galambra, ami annyira egybetartozik ezzel, egyiknek a másik annyira kiegészítője, hogy önmagában egyik sem lenne teljes, és azért is vagyok kénytelen nemsokára arra is rátérni.

— Old meg! — üvölt az első.

— Ugorj rá! — sikítja a második.

— Taposs a fejére!

— Taposd ki a belét!

— Ha nem mersz, gyáva vagy! — zúgott az első hang.

És ez mintha olaj lett volna mindannyiunk tüzére: már nem is tudtam, hova, melyik hang felé kapjam a fejem; már csak koppantak a mondatok, a kihívások az addig mindig oly jámbor és baráti falkából, melynek barátságáért nemhogy tűzbe mentem volna, hanem még apám fényképét is odaadom.

— Ha nem ölöd meg! ...

— ... leköpünk!

— Ha cserbenhagysz! ...

— ... nem ismerünk!

— Gyáva vagy?! Nézd, hogy villog a szeme ...

— Nézd a horpaszát! tőled majd kidagad!

Agyvelőmben megrázkódott valami; érzések zúrzavaros keveréke, megalázottság és álmélkodás rezonációja.

Levettem magam a kórákról. Egy utolsó pillantás a gödör alján szorongó, kipirult, maszatos arcok felé, aztán olyan sóhajjal, ahogy valaha várvédő végvári katonák ugorhattak a legbiztosabb halálba „pro Patria et pro Libertas!” sóhajjal, bizonyára a teatralitás némi keverékével is, hiszen lelkük mélyén még az arénák keresztényei is reménykedhettek a megmenekülésben, ott, az oroszán vagy tigris pofája előtt, különben ... Különben menten megszakadt volna a szívük.

2

Nem sokkal ezután saját kérésemre kerültem el otthonról a síkságra, több száz kilométerre a szülői háztól, anyai nagyanyám védőszárnyai alá. Hogy anyai nagyanyám védőszárnyai meddig nyúlnak ki felettem, azt akkor nem tudhattam, mert kapcsolatunk igen-igen mondvasinált volt. Szárnyai alatt a lehető legnagyobb, még az otthoninál is korlátlanabb szabadságot élveztem — ha az élvezetnek volt tekinthető.

Első örömöm, az utazás, a változás-változtatás öröme hamar lecsillapult. Lassan beteltem a síkság csodálatával, és ahogy tavaszodott, a napok egyre langyosabbak lettek, és kiszöldült a vetés, újra fellángolt bennem a boldogságnak az a fajtája, melyet érkezésemkor éreztem, egy addig teljesen ismeretlen vidékre, tehenek és lovak, tyúkólak

és répapöldek tószomszédságába, s amit akkor még nem tudtam: mindörökre magam mögött hagyva a birkák és kecskék bojtortján-reggelijű, farkastörvényű világát.

Anyai nagyanyám különös asszony volt: egyik szemét már leránt-hatatlanul nyomta a szürkehályog, a másikkal is alig látott; ezt a templomba vezető út áttekintésére tartogatta, s amely útnak a végén ott pöffeszkedett a templom a maga kéttornyú, kérlelhetetlen mivoltá-ban, s melynek létezése azután végképp pecsétet nyomott későbbi életem alakulására.

Ez a kéttornyú, tornyán sisakos, tele körökkel és félkörívekkel, ki-ugrókkal és beugrókkal, csupa lendületes nagyvonalúsággal és dina-mizmussal, szeszélyesen megtörő párkányokkal és timpanonokkal meg-épített díszítménykomplexum valósággal megülte a síksági falucska lakóinak lelkét, s nem utolsósorban anyai nagyanyám lelkivilágát, aki fél szemére vak volt, a másik szemével is alig látott, hacsak nem a templomba vezető utat fürkészte vele.

Erkezésemkor mindenesetre jól megnézett, s hogy máris megkezdte nevelésemet, bizonyítja az a mondat, melyet rögtön meg is fogalma-zott, és kéthetenként, nevelésem másodperceiben viszonthallhattam:

— Ebből a gyerekből se nézek ki sokat.

Síksági hónapjaimat az iskola közelsége tette igazán színessé. Mert ott is csak hónapokra maradtam, rajtam kívül álló tényezők miatt, s már előre meg is mondhatom, hogy ezek a tényezők a galambok voltak a pap és anyai nagyanyám személyén kívül, olyannyira tragikus kifej-lettel, mint a farkastörténetem; ezért is tartoznak ezek annyira össze; külön-külön talán egyik sem lenne teljes.

Már régen hatodikba kellett volna járnom, de még csak negyedikes voltam. Anyai nagyanyám jócskán elláthatta tanítónőmet személyemet illető információval és használati utasítással, mert az első pillanattól kezdve érezhettem az irányomban táplált lankadatlanul induló ellen-szenvét, amely a későbbiek folyamán csak még fokozódott, hogy a galambesetnél robbanásszerűen, kendőzetlen valójában meg is mutat-kozzon.

Egyetlen óra sem telt belé, hogy megérkeztem a síkságra, anyai nagyanyám említett védőszárnyai alá, már ismeretséget kötöttem le-endő iskolatársaimmal. Léven szombat délután, ráérősen ténferegtek enyémnél jóval módosabb nadrágjukban a síksági falu főútvonalán, ahonnan anyai nagyanyám háza is nyílt.

— Te ki vagy? — állt meg előttem egy velem egykorúnak látszó fiú, ahogy a kapu előtt tébláboltam, várva a közeledésüket.

— A hegyekbe valósi. Nálunk sok a kő. Ezután itt lakok. Itt szép fekete a föld — és anyai nagyanyám háza felé böktem, közvetlenül a hátam mögé, a kapura, egyenesen a táblára, melyen ott állt a jó-akarató szöveg: „Vigyázz, a kutya harap!”

A fiú bólintott. Minden fontosat tud rólam. Még egy pillanatra mint-ha kíváncsian megállapodott volna a tekintete kinosan fényes és szem-mel láthatóan nagy lábbelimen, elismerőn bólintott, és oda támasz-kodott a kerítésnek, közvetlenül mellém.

Aztán jött a bíró fia. Hogy ki fia, borja, ezt csak később tudtam meg róla, bár hanghordozásából magam is könnyen kitalálhattam volna: nem közönséges ember gyereke.

— Hát te ki vagy? — állt meg jó ötlépésnyire tőlem, és rám mutatott, ahogy Krisztus mutathatott egy-egy apostolára rosszallón, a nagy purparlák idején, avagy a tisztelendő úr szentbeszéd közben, egy-egy képzeletbeli asszonyszemélyre, mikor a paráznság bűnét taglalta.

— A hegyekbe valósi. Náluk sok a kő. Ezután itt fog lakni. Itt szép fekete a föld — mondta kissé ingerülten a fiú, aki anyai nagyanyám szekérbejáróját támasztotta.

— Ühüm. — Megállt, megbiccentette a fejét. Aztán zsebre vágta a kezét, és az arcomba bámult.

Nem bírtam ki a tekintetét. Lassan a fiú felé fordultam. Ügyetlenül pislogott rám. Láttam, ő is zavarban van, beszélne is, meg nem is; kérdezne is, de inkább hallgat. Különös, azóta is ritkán érzett meleg-ség öntött el, mert tudtam: zavara felkínált barátságát jelzi:

Jött egy fiatal nő, pirospttyes ruhában volt, erre jól emlékszem. Egy istentelenül feszes fehér blúz volt rajta; nyakán valamilyen színes selyemsálat lebegtetett állandó fejkapkodásával. Először a mellére lettem figyelmes: két, alig belátható hegység. Valósággal hordozta a mellét. Nekem akkor olyan gondolatom támadt, hogy csakis azért jár, hogy cipelhesse. Ily módon találkoztam életemben legelőször a másik nemmel, azóta is legnagyobb komplexusommal; szavamra mondom, ez volt a legelső találkozásom vele; mert hiába voltam kitéve előző pogány életemben a szabadság bárminemű pornográf megnyilvánulásának, hiába láttam az ösztönéletet is szintén élő természetet káravolságból, hiába voltam kitéve lányokkal a papás-mamás játékoknak, a szoknyaemelgető viháncolások jótéteményeinek — én sokkal szemérmesebb voltam. Valahogy úgy éreztem: ez rám nem tartozik, titkolják csak a felnőttek saját titkaikat.

És akkor jött ez a tanítónő. Még abban az órában megtudtam róla, hogy tett bizonyos engedményeket a tisztelendő úrnak, de hát erről nem fontos beszélni. Különösen nem nekünk, mert elég veszélyes fajta, és akit egyszer nem szível, az már látatlanban keresztet vethet magára.

Nyilván tudott rólam, tudta, hogy megérkeztem anyai nagyanyám védőszárnyai alá, mert ő is, akár a fiúk, megállt előttem. Felvetette a fejét, és a melle mögül lepillantott rám:

— Te ki vagy?

— A hegyekbe valósi. Náluk sok a kő. Itt szép fekete a föld. Ezután itt fog lakni — tájékoztatta a barátom, aki még mindig szoros közelemben állt, holott jócskán összegyűltek már a kölykök; egy-két copfos lány is akadt köztünk.

— Téged meg ki kérdezett? Nézze meg az ember! Nyelvelni, azt tud. Inkább igyekeznél az olvasással! Fogadatlan prókátornak — lendült bele kedvenc szellemességébe, mikor feltűnt a láthatáron a tisztelendő úr. Elsőnek a tanítónő vehette észre, mert hirtelen elkapta a fejét. Mi valamennyien a közelgő reverenda felé bámultunk, el is feledkezve a tanítónő jelenlétéről. Ugyanígy a tanítónő mondata befejezését harapta el, mert így folytatta: — Jól van, fiacskám, holnapután reggel nyolckor jelentkezel nálam rendes ruhában az iskolában.

Azóta sem tudom, mit érthetett rendes ruha alatt, mert nekem az a rajtam levő volt a legrendesebb és egyúttal egyetlen öltönyöm. A másikat, ami már a farkasügy előtt is nagyon nyomorúságosan függött rajtam egybe, anyám már nem merte velem adni. Nincs neked arra,

édes fiam, szükséged, hogy ilyenben cégéreskedj — mondta önérzé-
tesen, és gyorsan elfordult. Hogy mit csinált ez alatt a fél perc alatt,
amíg nekem hátat fordított, nem tudtam kitalálni, hiába is törtem
rajta nullás géppel frissen kopaszra nyírt fejem. Csak később, hosszú
évek után kezdtem gyanítani valamit — és akkor én is nagyon közel
álltam a siráshoz.

— ...ámen. Hát te ki vagy? — állt meg előttem a tisztelendő úr.

— A hegyekbe valósi. Ezután itt fog lakni — mondta félenken és
rövidebbre fogva a felvilágosítást a barátom.

— Jól van, fiacskám. Hát aztán tudod-e az angyali üdvözetet?

— Tudom — hazudtam.

Mert egy árva szót se tudtam belőle; az is különös szerencsémnek
számított, hogy akkorra már sejtettem, mit kellene tudnom. Anyai
nagyanyám ugyanis az érkezés első perceiben levizsgáztatott tudomá-
nyom felől. Akkor derült ki fertelmes tudatlanságom, amit nem men-
tett az sem, hogy egyre ismételttem: — De nagyanyám, én tudom a
nagyegyszeregyet! én folyékonyan olvasok! Még nem tanultuk, de már
tudom az összes fővárosokat! — Anyai nagyanyám kinyilatkoztatta
személyem summázatát, amihez azután mindvégig tartotta is magát:
— Ebből a gyebről se nézek ki sok jót.

Anyám, töprengtem, hogy is bocsáthattál ki az életbe ilyen fertel-
mesen tudatlanul? Hogy nem is gondoltál erre? A világ sokkal többet
megkíván tőlem, mint azt te megítélhetted? Igaz, írni-olvasni se te
tanítottál meg, hiszen téged se tanítottak meg soha a betűre. Apám
leveleit is folyton másnak kellett adnod, titkoltad a postás előtt, hogy
nem tudsz olvasni. Mindig pár tojás bánta a leveleket, a diszkréción
megvétele, hiszen apám olyan más szemének nem való leveleket írt
neked kéthavonta. Mert így engedi az ideje — írta. És te hogy örültél
az intim közléseknek! Egy-egy ilyen örömet pontosan kéthónapos le-
járatra osztottál be magadnak.

És ez a tisztelendő számon kérte tőled, rajtam keresztül az
angyali üdvözetet. Azóta már egyszer tudtam, és ismét elfelejtettem.

— Hát farkassal birkózni tudsz-e? — kérdezte a tisztelendő úr.

— Tudok — suttogtam révületben.

— Jól van, fiacskám, remélem, majd a katekizmussal is olyan bátran
megbirkózol — mondta, és jóindulatún vállon veregetett.

Valami hideget éreztem az érintése nyomán. Vatelinos zakómon ke-
resztül ért a hideg.

Hát így fogadtak engem a síkságon.

Anyai nagyanyámtól vajmi kevés szárnymeleget kaptam, de ezzel
alig volt időm törődni: lefoglalt rengeteg más.

Először egyedül próbáltam eligazodni újdonsült világomban készen
kapott információim alapján. Megismerkedtem a galambducok, kuko-
ricagórék rejtelmével, anyai nagyanyám padlásával és azután sorra
a szomszéd padlásokkal. Az iskolára nem panaszkodhattam, bár mind-
végig érezhettem a bűnbánó Magdolna külsejű tanítónő irányomban
táplált csillapíthatatlan ellenszenvét. Minden különösebb baj nélkül
megúsztam az ott töltött hónapokat, mert rajtam kívül álló tényezők
miatt ott is csak pár hónapig maradhattam, mindössze addig, míg a
mák elhullatta virágát, és a gubó tokosodni kezdett. Megúsztam, mon-
dom, az iskolát, mert jó felfogásom volt, aminek igen nagy hasznát

vettem; mert ha el se olvastam a leckét, akkor is tudtam, miről van szó.

Aztán besodródtam a falkába. Jószerével anélkül, hogy észrevettem volna. Mert már bizonyos fenntartásokkal barátkoztam, az óta a farkas- eset óta, mely ezzel, a galambhistoriával olyan nevezetes súlyt kapott elkövetkező életemben, és mi tagadás, az ellen a közösség ellen vallott, amelyért későbbi éveimet is áldoztam, az ellenállásban és a börtönben, de amely a későbbiek folyamán busásan megjutalmazott a maga különös és kiszámíthatatlan módján azokért a gyerekkönnyekkel is lemoshatatlan sebekért, melyeket bennem ejtett.

Ez a közösség sok mindenre megtanított. Nemcsak az önfeledt játékra, de a másokkal való törődésre is, és a helytállásra, mert hogy kiengedtük a galambokat — ami tragédiák egész sorozatát hozta magával, és zúditotta nemcsak ránk, de legfőképpen rám —, helytállást követelt tőlem.

Lehet, hogy rövidebben is elmondhatnám ezt a két, annyira együvé tartozó történetet, de számomra a konfliktushoz vezető út részletei ugyanolyan fontosak, mint amilyen sorsdöntő maga a konfliktus volt, azaz a galambok kiengedése.

Hogy miért engedték ki a galambokat, arra nem tudnék felelni. Kisállati öntudatunk rekeszei igen-igen különbözőek voltak, s ha tetünk is sétákat a tudatosság veszélyes ösvényeinek a szélén, lábujj-hegyen, két karral egyensúlyozva, gyorsan visszabillegtünk szilárd talajunkra, a verések és feleltetések, a libaórzések és a kukoricamorzsolás tenyérreszelő birodalmába, jómagam pedig anyai nagyanyám védőszárnyai alá.

Barátom apja, akit pedig szántsándékkal nem nevezek meg, ezzel is jelezve, hogy mennyire beletartoztam a síksági közösségbe: mert nevezhették volna G-nek vagy D-nek vagy I-nek, az sem különböztetné meg bármelyik másiktól, barátom apja súlyos tüdőbeteg volt. Most már mondhatnám akár azt is, hogy az ő kedvéért, az ő gyógyulására akartuk megfogni azokat a galambokat, mert hát egy zsellérsorsú ember mivel is kúrálhatná ki magából a véres köpetek emlékeit más- sal, mint galambhúslevessel? Mondhatnám, igen, mert ez olyan jól jönne, olyan hasznos lenne történetem alátámasztási dúcául, és különben is, ki tudná ezt ma már ellenőrizni, annyi idő múltán, mikor attól nemcsak egy világégés és annak szükségszerű velejárói, hanem egyéb, személyi jellegű változások is elválasztanak? Természetesen, senki.

Való igaz, hogy barátom apjának az esete is megvillant a fejemben az alatt a nevezetes konferencia alatt, melyet anyai nagyanyám pajtájában tartottunk, a galambok kiengedése, illetve megszerzése céljából. De, az is igaz, hogy egy pillanatig tartott, és ma, annyi idő távolságából is, ha megkérdeznék, hogy személy szerint én, miért tettem, akkor ma is csak azt felelhetem, amit akkor, első eszméletemre tértemkor, a tisztelendő úrnak:

— Csak.

A galambok a templom egyik tornyában laktak, az isten földi és égi katedrálisa közti távolság innenső részében, a deszkapadláson, ahonnan egy kevés bádogosmunka árán már csak a kereszt talapzati gömbjéhez lehetett volna kimászni, ha az történetesen leesik, vagy a villám

vág belé, és ezer darabra zúzódik, ahogyan anyai nagyanyám védőszárnyai alól való kirepülésemkor áhitottam.

Kevéssel azután, hogy megérkeztem a síkságra, feltörték szent Antal perselyét.

A falu felzúdult: olyan keserves petákokból adódott a persely tartalma. Hát még azok az elintézetlenül maradt kívánságok, melyeket a petákok voltak hivatottak elintézni! . . .

Eredménytelenül végződött a nyomozás, pedig még világi hatalmakat is bevontak a nyomozásba, miután a sekrestyés fáradozása eredménytelen maradt.

Anyai nagyanyám mindehhez csak ennyit szolt:

— Ebből a gyerekből én nem sok jót nézek ki.

Összerezentem. Talán ekkor fogtam fel igazi értelmét nagyanyám rám vonatkozó summázatának. Nagyon rosszul éreztem magam.

Mondom: a nyomozást befejezték, de a nyomozó kedvek azért nem lankadtak. Lassan-lassan mindenki gyanúba került. Szerencsétlenségemre szolgált, hogy mikor a galambbotrány ki-kitört, éppen én álltam a gyanú középpontjában, és semmi reményem nem volt arra, hogy egyelőre elterelődjön rólam, mert közbejött az a galambügy, ami még tetézte nyomorúságomat, és gyógyító írként hatott a farkashistória óta amúgy is mélabúra hajló kedélyemnek.

Anyai nagyanyám pajtája maga volt a paradicsom. Ide vonulhattam el hüppögésemmel, ha netalántán csattant hátamon a családi ostor vagy légycsapó; itt kesereghettem ki magamat, ha üzentek az iskolából anyai nagyanyámért, mikor a tanítónő valamely kérdésére nem válaszoltam, ellenben mereven nyugtattam tekintetemet keményített fehér blúza két Mount Everestjén, melyről gyakran elképzeltem, hogy két rettenetesen kیهezett darázs időzik rajta. Később módosítottam elképzelésemet azzal, hogy a darazsak dolgát a tisztelendő úr elvégzi egymaga is.

Lehattunk tízen is a pajtában; többségben a jászolból lógáztuk alá a lábunkat. És kiterveltük azt a galambkieresztést, mely olyan gyászos következményekkel járt rám nézve, hogy befejezhette bennem azt a gyilkos munkát, amit a farkasügy megkezdett, illetve erjedésnek indított: egy időre megingatta a közösségbe vetett hitemet, de még inkább: jó tíz esztendőre, egészen addig, míg a hegyekbe egy rövid időre vissza nem tértem, el is választott tőle. Pedig ez alatt a tíz esztendő alatt, és később, minden igyekezetemmel azon voltam, hogy bebizonyítsam: méltó vagyok a közösség bizalmára; hiszen ezt már akkor is bebizonyítottam — ha a végső felháborodás vezetett is —, amikor a farkasra vettem magam.

Dolgunkat nehezítette, hogy a szent Antal perselyének feltörése óta a templomot csak szertartások idejére tartották nyitva. Egyetlen módja volt a toronyba jutásnak: mise alatt, egyenként beszivárogni, észrevétlenül és lábujjhegyen fellopokodni a galambokhoz.

Most már azt is elhinném, hogy az ötlet tőlem származik. Ez azért tűnik számomra most valószínűnek, mert már akkor is vonzottak a tornyok, a magasságok. Mielőtt filmrendező szerettem volna lenni, szívesen lettem volna pilóta, de még inkább kéményseprő is, mert úgy éreztem, minél magasabban járok, annál biztosabbak lépéseim lenn, a földön. Igaz, könnyű szívvel hagytam el a magas, köves hegyvidéket

a síkságért, de nagyon rövid időn, napokon belül visszakiváncokoztam; talán nem a szülőház, a szoros értelemben vett hazai táj az, ami visszakövetelőzött bennem, hanem hegyeim magassága.

Aztán minden úgy történt, ahogy megbeszéltük. Bukdácsoltunk-tapogatóztunk a kórustérből fölfelé vezető hosszú, szüette csigalépcső megvilágíthatatlan sötétjében. Már félútról hallottuk az éktelen krúgatást, a szárnyak csattogását; engem öröm és félelem fogott el, mint azóta is mindig, ha valamely féltett kívánságomat teljesülni látom. Legszívesebben már visszakoznék. De már nem fordulhattam vissza. Tapogattam magam körül; hol nyirkos, hol érdes-szálkás felületet éreztem rágástól mindig zsidbadt körmű ujjaim alatt. Lentről elnyújtott ének foszlányai hatoltak fel, majd egyre bizonytalanabban, a tisztelendő úr intó szavai.

Langyos, áporodott, néhol dohszagú levegőrétegek következtek egymásra, valósággal fulladoztam. De a többiek sodortak magukkal. Barátom elfulladás lélegzetét közvetlenül a hátamban éreztem, barátomé, akinek az apja tüdőbajos volt, és aki miatt olyan jó lenne most azt mondani: érte akartuk a galambokat. De tudom, hogy ez hazugság lenne — ez csak egy lehetőség a többi közül kusza szövevényű dolgaink igazolására.

Valaki füttyentett. Ez volt a megbeszélte jel az utolsó ajtó kinyitására. Szédültem, a gyomrom émelygett; belekapaszkodtam az előttem caplatóba. A játék izgalma már régen elhagyott, csak a tét és a remélt eredmény tartotta bennem a csapzott lelket.

Mintha a túlvilágról hallottam volna a fejemen, vállamon, hónom alatt, lábamat súrolva elhúzó galambok szárnya csattogását; a döbönt rikácsolást, mely a legkevésbé sem hasonlított krúgatásra.

A sorban az utolsó nem csukta be maga után az ajtót. Ezért is szűrődhettek fel a lenti hangok. És a galambok — lehetnek több százan — a kóruson át áradtak ki, le, a templomhajóba, az ámuló fejek fölé, hogy mindent belepjenek, rátelepedjenek a kancsal gipszszentek vállaira, oda is, ahova a kőfaragó már feltette a maga galambját, hogy a madarak maguk bizonyítsák az utánczat hitványságát.

A sötétben is láttam, hogyan megy végbe mindez odalenn.

Villanásszerűen megjelent előttem tanítónóm bűnbánó Magdolna arca, aztán a tisztelendő úr, majd anyai nagyanyám, akinek ily módon én repültem ki védő szárnyai alól, hogy galambok szárnya alatt kúszszak felfelé, a toronyba; hallani véltem személyemet illető summázatát, hogy ebből a gyerekből nem sok jót néz ki — aztán fellendültem a legfelső galambpadlásra. Már hallottam a lentől feldobogó léptek zaját, hogy átkozódva közelednek a szentségtörök elfogására; valami parányi ablakban kerestem a menekülés örök törvényű útját. Allványzat deszkáit láttam, aztán mintha magam is repültem volna, pillanatokig galamb módon, mert anyai nagyanyám nem sok jót nézett ki belőlem.

Pedig én mindig ennek az ellenkezőjét akartam bizonyítani.